

گزارش علمی

معرفی پستانداران تهدید شده ایران در رده بندی های حفاظتی ملی و بین المللی

دانیال نیری^{*۱}

^۱ دانشجوی کارشناسی محیط زیست دانشگاه تهران

نویسنده مسئول: دانیال نیری

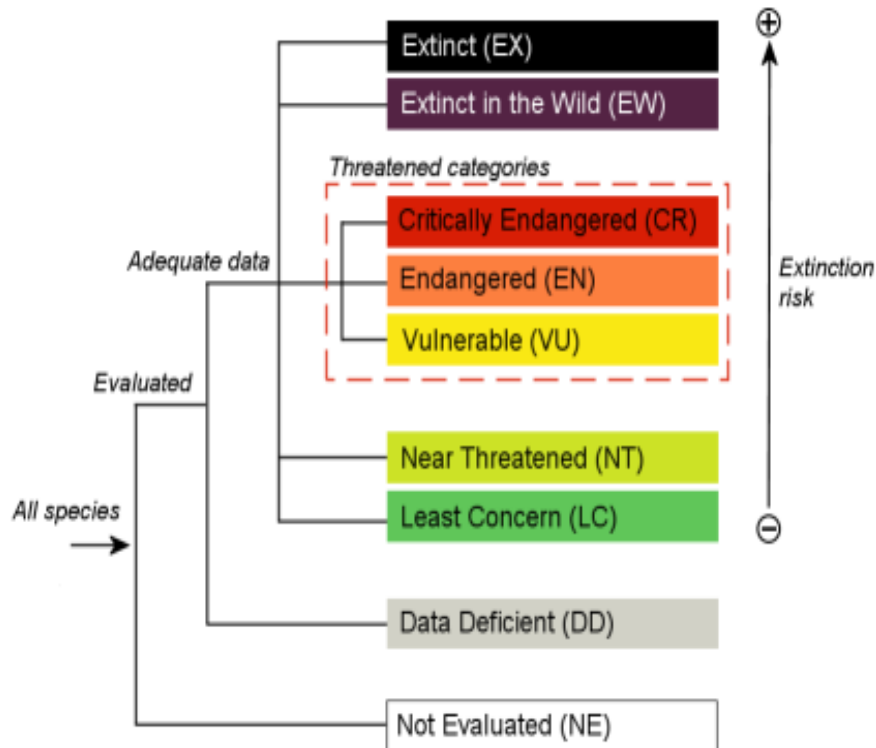
پست الکترونیک: danial.nayeri@ut.ac.ir

مقدمه

برنامه جهانی گونه های IUCN که با کمیسیون بقای گونه های IUCN کار میکند، ارزیابی وضعیت حفاظتی گونه ها، زیرگونه ها، واریته ها و حتی تحت جمعیت ها در سطح جهانی طی ۵۰ سال گذشته است. به منظور طبقه بندی تاکسون هایی که در معرض انقراض هستند و بدین وسیله ارتقا دادن حفاظت از آن ها. امروزه با وجود شرایط پیچیده اقتصادی، سیاسی، اجتماعی وقتی اولین کتاب IUCN تحت عنوان (IUCN Red Data Book) تولید شد. اطلاعات و داده های علمی و هدفمند درجه یک درباره وضعیت کنونی تنوع زیستی تهدید شده جهان در اختیار جهانیان گذاشته شد. گیاهان و قارچ ها و جانورانی که توسط فهرست سرخ جهانی

IUCN ارزیابی می شوند حامل های تنوع ژنتیکی هستند و بنیان های اکوسیستم را تشکیل می دهند. اطلاعات موجود درباره وضعیت حفاظتی و پراکنش آن ها بنیان و اساس برای تصمیم گیری های آگاهانه درباره حفاظت از تنوع زیستی از سطح محلی تا سطح جهانی را فراهم می کند. فهرست سرخ جهانی گونه های تهدید شده IUCN اطلاعاتی درباره تاکسونومی، وضعیت حفاظتی و پراکنش گیاهان و قارچ ها و جانوران فراهم می کند. هدف اصلی فهرست سرخ دسته بندی و نشانه گذاری گیاهان و جانورانی است که با ریسک بالاتری از انقراض مواجه هستند (IUCN, 2016)

در ایران ۲۰۰ گونه پستاندار تا به امروز شناسایی شده است که قریب ۳,۷٪ کل پستانداران جهان را شامل می شود (کریمی و همکاران، ۱۳۹۵). تمامی گونه های پستانداران ایران در فهرست سرخ جهانی IUCN وجود دارند و با درجات مختلف حفاظتی از یکدیگر بر حسب وضعیتی که در دنیا دارند در یکی از کلاسه ها قرار می گیرند. گونه هایی که آسیب پذیر (VU)، در معرض خطر (EN) و به شدت در معرض خطر (CR) طبقه بندی می شوند در زمره تاکسون های تهدید شده (Threatened) قرار می گیرند (IUCN, 2016).

شکل ۱: تقسیم بندی ها مختلف حفاظتی برای گونه ها

«حمایت و حفاظت شده» و «غیر حمایت شده» را استفاده می کند که ۲۴ گونه از پستانداران ایران را تحت عنوان گونه های در معرض خطر انقراض معرفی کرده است. همینطور در تحقیقی فرهادی نیا و همکاران (۱۳۹۴) به اولویت بندی حفاظتی پستانداران پرداختند. در این تحقیق از روش Issac و همکاران (۲۰۰۷) یعنی روش ترکیب تمایز تکاملی و ریسک انقراض یا به اختصار EDGE استفاده کردند، که با امتیازدهی هایی که در این روش انجام دادند در میان ۵۰ گونه با اولویت بالای حفاظتی یوزپلنگ آسیایی و خرس سیاه آسیایی به طور مشترک و گاو دریایی با داشتن امتیاز تبارشناختی متوسط در خطرترین گونه های پستاندار ایران هستند. همچنین گوشتخواران ۲۰ درصد این فهرست ۵۰ گونه ای را تشکیل می دهند. همچنین ۱۱ گونه از خفاش ها در این لیست قرار گرفتند که تاکنون هیچ مطالعه تاکسونومیکی درباره اعضای

۵ معیار و ضابطه اصلی برای طبقه بندی گونه های تهدید شده وجود دارد که این ۵ مورد بر پایه عوامل ذیل است: اندازه دقیق یا پیشبینی شده جمعیت یا کاهش محدوده زندگی، وسعت پراکنش، اندازه کلی جمعیت، درجه نوسان جمعیت، موقعیت جغرافیایی و مدلسازی کمی ریسک انقراض که ۵ معیار با توجه به این اساس عمل می کنند به عنوان مثال در مورد موقعیت جغرافیایی گونه، کوچک بودن و یا محدود بودن جمعیت بررسی می شود و در کنار معیارهای دیگر در نهایت برای درجه تهدید گونه تصمیم گیری می شود (Macdonald and Service, 2007).

با توجه به منابع محدود برای حفاظت باید به اولویت بندی پرداخت. در ایران سازمان حفاظت محیط زیست (۲۰۰۴) ۳ رده بندی ملی «گونه های در معرض خطر انقراض»،

این راسته در کشور انجام نگرفته است. در آخر پیشنهاد تدوین فهرست سرخ ملی برای پستانداران ایران داده شده است (فرهادی نیا و همکاران، ۱۳۹۴).

جدول ۱: گونه های در معرض تهدید پستانداران ایران از لحاظ رده بنی های IUCN، CITES و سازمان حفاظت از محیط زیست ایران.

ردیف	نام گونه		وضعیت حفاظتی گونه	
	فارسی	علمی	IUCN	CITES
۱	مایوتیس انگشت دراز	<i>Myotis capaccinii</i>	VU	
۲	خفاش نعل اسبی مهلی	<i>Rhinolophus mehelyi</i>	VU	
۳	شاه روباه	<i>Vulpes cana</i>	LC	II
۴	روباه ترکمنی	<i>Vulpes corsac</i>	LC	
۵	روباه شنی	<i>Vulpes rueppellii</i>	LC	
۶	یوز آسیایی	<i>Acinonyx jubatus</i>	CR	I
۷	پلنگ ایرانی	<i>Panthera pardus</i>	VU	I
۸	کاراکال	<i>Caracal caracal</i>	LC	I
۹	گربه جنگلی	<i>Felis chaus</i>	LC	II
۱۰	گربه پالاس	<i>Otocolobus manul</i>	NT	II
۱۱	گربه شنی	<i>Felis margarita</i>	NT	II
۱۲	گربه وحشی	<i>Felis silvestris</i>	LC	II
۱۳	سیاه گوش	<i>Lynx lynx</i>	LC	II
۱۴	خدنگ بزرگ	<i>Herpestes edwardsii</i>	LC	III

حمایت نشده		NT	<i>Hyaena hyaena</i>	کفتار راه راه	۱۵
حمایت نشده	I	NT	<i>Lutra lutra</i>	شنگ	۱۶
	II	VU	<i>Lutrogale perspicillata</i>	شنگ هندی	۱۷
	III	LC	<i>Martes foina</i>	سمور سنگی	۱۸
		VU	<i>Vormela peregusna</i>	زرده بر	۱۹
	III	LC	<i>Mellivora capensis</i>	رودک عسل خوار	۲۰
حمایت شده		EN	<i>Pusa caspica</i>	فک خزر	۲۱
حمایت شده	II	LC	<i>Ursus arctos</i>	خرس قهوه ای	۲۲
در خطر انقراض	I	VU	<i>Ursus thibetanus</i>	خرس سیاه آسیایی	۲۳
در خطر انقراض	I	EN	<i>Balaenoptera musculus</i>	نهنگ آبی رنگ	۲۴
در خطر انقراض	I	DD	<i>Balaenoptera edeni</i>	نهنگ براید	۲۵
در خطر انقراض	I	EN	<i>Balaenoptera physalus</i>	نهنگ باله پشتی	۲۶
در خطر انقراض	I	LC	<i>Megaptera novaeangliae</i>	نهنگ گوژپشت	۲۷
در خطر انقراض		VU	<i>Physeter macrocephalus</i>	نهنگ عنبر	۲۸
در خطر انقراض	I	NT	<i>Sousa chinensis</i>	دلفین گوژپشت	۲۹
در خطر انقراض	II	LC	<i>Grampus griseus</i>	دلفین ریسو	۳۰
در خطر انقراض	II	DD	<i>Tursiops aduncus</i>	دلفین بین یبطری هندوآرام	۳۱
در خطر انقراض	II	DD	<i>Pseudorca crassidens</i>	نهنگ کشنده کاذب (کشنده نما)	۳۲
در خطر انقراض	II	DD	<i>Delphinus capensis</i>	دلفین پوزه بلند	۳۳
در خطر انقراض	II	LC	<i>Stenella coeruleoalba</i>	دلفین نواردار	۳۴
در خطر انقراض	II	DD	<i>Stenella longirostris</i>	دلفین چرخنده	۳۵

در خطر انقراض	II	LC	<i>Steno bredanensis</i>	دلفین دندان شیاردار	۳۶
در خطر انقراض	I	VU	<i>Neophocaena phocaenoides</i>	پورپویز بی باله	۳۷
حمایت شده	I	VU	<i>Dugong dugon</i>	گاو دریایی	۳۸
در خطر انقراض	I	EN	<i>Equus hemionus onager</i>	گور ایرانی	۳۹
حمایت شده		LC	<i>Cervus elaphus</i>	مرال	۴۰
در خطر انقراض	I	EN	<i>Dama mesopotamica</i>	گوزن زرد ایرانی	۴۱
حمایت شده		LC	<i>Capreolus capreolus</i>	شوکا	۴۲
حمایت شده		LC	<i>Gazella bennettii</i>	جبیر	۴۳
حمایت شده		VU	<i>Gazella gazella</i>	آهوی کوهی	۴۴
حمایت شده		VU	<i>Gazella subgutturosa</i>	آهو	۴۵
		VU	<i>Capra aegagrus</i>	پازن	۴۶
حمایت شده	II	VU	<i>Ovis vignei</i>	قوچ و میش اورپال	۴۷
حمایت شده		VU	<i>Ovis gmelini</i>	قوچ و میش ارمنی	۴۸

IUCN., 2016. The IUCN Red List of Threatened Species version (2016) 4. (www.iucnredlist.org). Accessed on 22 April 2017. www.iucnredlist.org/about/introduction

Macdonald, D and Service, K. 2007. Key topics in conservation biology. Blackwell publishing, USA, 307p.

Iissac, N. J. B., Turvey, S. T., Collen, B., Waterman, C., Baillie, J. E. M., 2007. Mammals on the edge: conservation priorities based on threat and phylogeny. PLoS ONE, 2(3), e296.

منابع

فرهادی نیا، م.ص.، محمدی، ع.ر.، اشرفی، س.، اشرف زاده، م.ر و محمدی، ح. ۱۳۹۴. اولویت بندی حفاظتی پستانداران ایران برای مدیریت کارآمد. محیط زیست طبیعی، منابع طبیعی ایران، دوره ۶۸، شماره ۳، صفحات ۴۶۱-۴۷۵.

کرمی، م.، قدیران، ط و فیض اللهی، ک. ۱۳۹۵. اطلس پستانداران ایران، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست. ۲۴۰ صفحه.